

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

Peter Herrity: *Slovene: A Comprehensive Grammar*. London, N.Y.: Routledge, 2000. 372 str.

Slovenija, slovanska dežela z bogato zgodovino in kulturo, igra zadnja leta čedalje bolj aktivno vlogo v politiki, gospodarstvu in športu. Sloveščina je eden od – po številu nosilcev – »majhnih« jezikov, zato je izid podrobne in široki javnosti namenjene slovnice v zbirki slovnice založbe Routledge redek in že zato velik dogodek. Avtor knjige Peter Herrity, profesor nottinghamске univerze, je poznan strokovnjak s področja slovenistike.

Vsebinski del knjige sestavlja poleg uvoda trinajst poglavij, izmed katerih je prvo posvečeno glasoslovnim vprašanjem, devet je namenjenih besednim vrstam, eno veznikom in zloženi povedi, eno je posvečeno besednemu redu in eno besedotvorju.

V kratkem uvodu je podan zgoščen prikaz zgodovine nastajanja slovenskega knjižnega jezika, navajajo se podatki o njegovi narečni podstavi in prikazane so značilnosti slovenske jezikovne norme. V uvodu avtor formulira svojo nalogo kot opis slovenskega knjižnega jezika v razumljivem izrazju ter z opozorili, kjer je to potrebno, na arhaične in redko uporabljene oblike. Avtor ugotavlja, da se kriteriji norme (pravilnosti) na nekaterih področjih tega jezika niso še izoblikovali, enako kot se še ni izoblikovalo dokončno stališče o tem, v kolikšni meri naj bodo pogovorne oblike sprejete v knjižno normo. P. Herrity razglša načelo, ki mu nato tudi sledi, da bo namenjal posebno pozornost tistim področjem slovenske slovnice, ki utegnejo povzročati težave angleško govorečemu uporabniku. Prav ta praktična usmerjenost tudi opredeljuje razmerje med znanstveno-akademsko in poljudno-praktično sestavino knjige, in ocenjevati jo je potrebno vsekakor z upoštevanjem posebnosti omenjene zvrsti. Čeprav je ta slovnica namenjena širokemu krogu uporabnikov, vendarle predpostavlja predhodno poznavanje osnovnega jezikoslovnega izrazja in zgradbe indoevropskih jezikov. Obenem pa avtor v posameznih primerih pojasnjuje uporabniku nejezikoslovno bistvo slovnicih kategorij, značilnih za slovanske jezike, npr. glagolskega vida (s. 151).

V I. poglavju (Fonologija/Phonology) so podani osnovni podatki o pisavi, fonemski sestavi, naglasnih in prozodičnih lastnostih in tudi o temeljnih fonetičnih spremembah ob medsebojnem učinkovanju glasov v govoru – slednje je zlasti pomembno za tiste, ki uporabljajo slovnico kot praktični jezikovni učbenik.

Samostalniki in glagoli zavzemata osrednje mesto v slovnici kateregakoli jezika. Tako v teh kot v drugih razdelkih, posvečenih besednim vrstam, P. Herrity kombinira opis po oblikoslovnih in pomenoslovnih načelih, upošteva dejavniki pogostosti in pomembnosti tega ali onega leksema (oblike). Tako po klasifikaciji samostalnikov po spolih avtor uvaja paragrafe, posvečene posebnostim medsebojnega učinkovanja semantike spola in kategorije spola (2.2.4, 2.2.6), po pregledu sklanjatvenih paradigem pa podaja paragraf (2.20), posvečen semantiki sklonov v slovenskem jeziku. V slovnicih tabelah P. Herrity navaja cele oblike in ne le začetno obliko z mrežo končnic, kot se to dela v številnih priročnikih – to povečuje njihovo nazornost.

Ko izbira hierarhijo kategorij za zgradbeno zasnovo slovnice, P. Herrity zlasti upošteva potrebe praktičnega uporabnika in študenta. Zato se rubrike kategorizacije tudi ločijo od rubrik akademskih slovnice po večji pragmatičnosti. Tako se v avtoritetni akademski slovnici J. Toporišiča¹ navajajo z oštevilčenjem štiri moške, štiri ženske in tri srednje sklanjatve. P. Herrity se izogne takšni podrobni gradaciji, vendar posebej opozarja na posebne oblike ali pa podaja celotne pa-

¹ Toporišič, J., *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 1984, 213–238.

radigme v vsakdanjem življenju pomembnih besed s posebnostmi pri pregibanju (*otrok, človek, tla, dan, kolega, oče, gospa, mati* idr.). Omenimo, da takšni besedi, kot sta *mati* in *hči*, Toporišič sploh posebej ne izpostavlja pri prvi ženski sklanjatvi. Kjer je to relevantno, P. Herryty navaja, s katerimi oblikami pridevnikov se ujema ta ali ona mejna skupina samostalnikov, kar je pomembno za tiste, ki se učijo jezika na nadaljevalni stopnji. Če se v Toporišičevi slovnici samostalniki, ki so nastali s posamostaljenjem pridevnikov, podajajo v različnih sklanjativah glede na spol, P. Herryty združuje njihovo obravnavo v enem paragrafu glede na podobnosti vzorca (2.19 Adjectives used as nouns).

Pri učenju kateregakoli slovanskega jezika kot tujega so kamen spotike na študentovi poti navadno glagoli premikanja z njihovimi odtenki in vidskimi lastnostmi. P. Herryty upošteva to metodično okoliščino in namenja glagolom premikanja dva posebna paragrafa s številnimi primeri (6.46.1–6.47.2).

V 3. poglavju (Pridevnik/Adjectives) uporabnik razen rednih paradigem najde informacije o zakonitostih uporabe nedoločnih in določnih pridevnikov. Eden od paragrafov je namenjen za slovansko jezikovno področje unikatni rabi živosti v tožilniškem pridevniku, ko se le-ta uporablja ločeno od determiniranega samostalnika (So-called 'orphan' accusative): slov.: *Podrl je lastni svetovni rekord in postavil novega*. Prim. rus.: *Он побил собственный мировой рекорд и установил новый*. V istem poglavju P. Herryty obravnava tudi takšno posebnost slovenščine, kakršna je uporaba pridevnikov v vlogi zemljepisnih imen (tipa *Na Kitajskem je veliko ljudi, greva na Koroško* ipd.) – tipološko značilnost, ki jo je slovenščina razvila najdlje od vseh slovanskih jezikov in ki je nujna pri aktivnem sporazumevanju.

Vsebinsko izjemno bogato je 8. poglavje (Prepositions), posvečeno predlogu. Po obsegu to poglavje celo presega poglavje, ki opisuje samostalnik. Temu se ne gre čuditi, če upoštevamo praktično namembnost recenzirane slovnice. Predlog je besedna vrsta, ki je najmanj podvržena algoritmizaciji in najbolj individualna v smislu izbire sobesedila in sklonske vezave. P. Herryty deli vse predloge na podskupine v skladu z njihovim pomenom ali besedotvornim vzorcem, navaja za vsakega sklonsko vezavo in s pomočjo številnih primerov prikazuje krog samostalnikov in tematskih polj, s katerimi se vsaka podskupina veže.

Opiranje na besedne vrste kot na glavno strukturirajočo značilnost knjige je prisililo avtorja, da je skladenjska vprašanja prikazal le kot dopolnilo k oblikoslovnim razdelkom, pri čemer je opozoril, kjer je to potrebno, na posebno skladenjsko vlogo slovnice podkategorije, kot v paragrafih 3.5 (Agreement of the Predicative Adjectives) in 3.12 (Cases Governed by Predicative Adjectives). Kjer je to relevantno, P. Herryty opozarja, s katerimi oblikami pridevnikov se ujema ta ali ona mejna skupina samostalnikov, kar je pomembno za tiste, ki se učijo jezika na nadaljevalni stopnji. Vezniki in medmeti v vlogi vezniških besed se obravnavajo pod rubrikami besednih vrst in dejansko je 9. poglavje (Vezniki/Conjunctions) skladenjsko. Izključno povedi je razen navedenega posvečeno le 12. poglavje (Besedni red/Word Order). V tem se prav tako recenzirana slovnica loči od slovnice čisto akademske narave.

Diahrono perspektivo v določeni meri dajejo knjigi komentarji glede izvora posameznih oblik ali glasovnih sklopov (npr. paragrafi 1.9.1, 1.9.2, 6.21 (a)).

Šibka stran vsake slovnice, ki po definiciji skuša zaobjeti celotni slovnični sistem, je necelovitost opisa posameznih področij jezika, zlasti na mejah knjižne norme, pa tudi neizogibna protislovja v kombinaciji formalnega, semantičnega in skladenjskega kriterija. Po našem mnenju je avtorju uspelo vzpostaviti optimalno razmerje med obsegom in vsebinsko popolnostjo: slovnica ni preobremenjena z manj pomembnimi podrobnostmi in redkimi oblikami in je obenem dokaj podrobna. Avtor opozarja uporabnika na oblikovne različice in njihove stilistične značilnosti. Med vrline knjige je treba vsekakor uvrstiti obilno, z naglasi opremljeno ponazarjalno gradivo: preprosti in razumljivi primeri sledijo vsaki slovnični tabeli.

Naše kritične pripombe se nanašajo prej na ponazarjalno gradivo in zadevajo pogreške, ki so metodičnega značaja in jih je mogoče ob ponovni izdaji zlahka popraviti. Paragraf 1.8.1(b) (poglavje Fonologija/Phonology) pojasnjuje, da zveneči šumniki izgubijo zvenečnost na morfoloških mejah pred soglasniki ali zvočniki (sonorants): prim. *mlad učitelj* > *mlat učitelj* – pojav, ki je izredno redek na slovanskem jezikovnem področju (in zato tem bolj zanimiv za jezikoslovce). Tu eden od primerov, ki jih avtor navaja (*rob strehe* > *rop strehe*), ne ponazarja pravila, ker *s* ni niti zvočnik niti ni zveneč – do izgube zvenečnosti pride zaradi regresivne asimilacije, kar je v fonetiki slovanskih jezikov običajen pojav. Podobna pripomba se lahko nanaša tudi na primer *posluh* – *poslušati*, naveden v paragrafu 1.9.2. med primeri, ki ponazarjajo rezultate zgodovinskih premen zaradi jotacije. Vendar pa je *š* v danem primeru nastal zaradi delovanja *č*, ki je naposled prešel v *a*, tj. zaradi delovanja palatalizacije (kot v primeru *blesk* – *bleščati se* – primeru iz prejšnjega paragrafa), ne pa *j*-ja.² Iz paragrafa 6.39(e) (Modal verbs: *ne mogti* + infinitive) uporabniku ni jasna medsebojna distribucija oblik s podstavo *mog-* in oblike *ne mor-e-*. V paragrafu 6.39.1(i) je po našem mnenju potrebno pojasnilo o medsebojnem odnosu nedoločnika *ne hoteti* in oblike z dierezo *nočem*. V posameznih redkih primerih bijejo v oči neustrezni prevodi, ki so se verjetno izmaknili avtorjevi pozornosti pri korekturah. Tako se *Pridi okrog desetih* prevaja kot *Come about twelve* namesto *Come about ten* (s. 297), prevod stavčne fraze *Škoda ga je* kot *He wastes his talents* (s. 253) pa je očitno korekturni nesporazum. Te drobne pripombe, kot že rečeno, niso načelne narave.

Slovnica P. Herrityja bo vsekakor našla dostojno mesto ne le na mizi študenta – praktika, temveč tudi v knjižnicah jezikoslovcev in predavateljev. Med drugim bo ta slovnica postala neprecenljiv pripomoček pri izdelavi tečaja primerjalne slovnice slovanskih jezikov, v kateri slovenščina z njeno slovnično arhaiko (dvojina, namenilnik), redkimi gramatikaliziranimi podkategorijami, kot so ločilni števniki (differential numerals) ali predmetni rodilnik v pridevniški rabi brez determinirane besede ('orphan' adjectives), s skrajno zanimivimi fonetičnimi refleksi in originalnim pomenskim razvojem praslovanskih korenov igra izredno opazno in kontrastno vlogo.

Shamil Khairov
Dublin

Iz ruščine prevedel
Silvo Torkar.

² Gl. na primer: Иванова, Т.А., *Старославянский язык*, Высшая школа: М., 1977, с. 71. Ali: Horálek, K., *Úvod do studia slovanských jazyků*, Praha: ČSAV, 1955, s. 113.